

דף הלימוד מוקדש על ידי הרב יואל וסולמית כהן ומשפחתם
לעלוי נשמת הרבנית בריינא פרדמסקי

מתן על הפרק

מפגש מחודש עם התנ"ך

ישעיהו פרקים נ' - נ"א

פרק נ'

הנבואה הראשונה בפרק [א-ג] מקבילה לנבואה על ציון בפרק הקודם. שם פנה הנביא לציון, האם הגלמודה והשכולה, והבטיח את חזרת הבנים אליה. כאן הוא פונה לבנים, וקורא להם לשוב. במידה מסוימת נבואה זו מהופכת לקודמת, ומשלימה אותה: שם חשה ציון שנעזבה, וה' עודד אותה והודיע שלא שכחה ולא עזבה. כאן נראה שהעם עזב ושכח, והנביא מוכיח אותו על כך. הוא מדגיש שהגלות היא מצב זמני שביכולתו של העם לשנותו אם אך יטה אזנו לקריאתו של ה' אליו. החלק השני [ד-יא] ממשיך לעסוק בחולקים ומתנגדים לנבואה, ובו מתאר עבד ה' את מסירותו לפרסום נבואות הנחמה והגאולה למרות הבזיונות והפגיעות שספג מידי המתנגדים לדבריו.

הנבואה הראשונה מדמה את מצבם של ישראל בגלות לילדים המסולקים מאביהם משתי סיבות אפשריות: גירושין; העברת הבנים לנושה.

א) 'ספר כריתות' [=גט] שנועד 'לשלח' [=לגרש] מבוסס על הפרשייה בדברים כ"ד, א-ד. מהן הסיבות המפורשות שם לגירושין?

ב) העברת הבנים ל'נושה' נזכרת במל"ב ב'ד, א. באיזה מצב נעשה מעשה כזה?

ג) בהמשך הפסוק שולל ה' את שתי הסיבות, ומציב במקומן הסבר אלטרנטיבי - עמדו על שני ההבדלים העקרוניים בין הסיבות שנשללו להסבר של ה' [בדקו - מיהו הנושא באחריות למצב, והאם יש אפשרות ויכולת לשנותו]. מהו המכנה המשותף לשתי הסיבות ובמה הן נבדלות?

נבואה דומה לנבואתנו מופיעה בירמיהו ג', ח. עמדו על הסתירה בין שתי הנבואות. המפרשים דנו בסתירה זו והציעו הסברים שונים. **רד"ק**: 'פירשו המפרשים כי ירמיה דיבר כנגד עשרת השבטים שנתן להם ספר כריתות שלא יהיה מהם עוד מלך... אבל ליהודה לא נתן ספר כריתות אלא כבעל שמוציא אשתו מביתו אבל לא נתן לה ספר כריתות... כן יהודה עתיד להחזיר המלכות לו. ונוכל לפרש גם כן לפי שעשרת השבטים לא שבו בשוב הגלות מבבל... וארך להם הגלות מאד והרי הם כאילו נתן להם ספר כריתות, ובני יהודה שבו לארצם אחרי שבעים שנה...'

נסו להסביר את ההבדל על פי הקשרן של הנבואות - למי פונה ירמיהו ומה מטרת נבואתו, לעומת זאת למי פונה נבואת ישעיהו ומה תכליתה [פס' ב]?

ראו את דברי המדרש: 'שמואל אמר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו אמר להן חזרו בתשובה אמרו לו עבד שמכרו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום אמר לו הקב"ה לנביא לך אמור להן - איזה ספר כריתות אמכם אשר שלחתיה או מי מנושי אשר מכרת אתכם לו, הן בעוונותיכם נמכרתם ובפשעכם שלחה אמכם...' [סנהדרין קה ע"א]

מתן ומתן

מכון תורני לנשים ע"ש שרה בת יצחק יעקב רענגרט
The Sodie Renner Women's Institute for Torah Studies

המרכז ללימודי תנ"ך

התכנית העולמית המקוונת ללימוד שבועי של נביאים וכתובים

perk.matan@gmail.com • טל': 02-5944555

© כל הזכויות שמורות. מתן על הפרק. מתן ירושלים

פרק נ"א

הנבואה הראשונה מורכבת משלוש פסקאות הקשורות זו בזו. שלושתן פותחות בקריאה לישראל לשמוע/להאזין, ומעודדות אותם לבטוח בישועת ה' הנצחית, בניגוד לארעיות הארץ והגויים המגדפים אותם. הפסקה הראשונה פותחת - 'רודפי צדק מבקשי ה'', ופונה לבני אברהם שלימד את בניו אחריו לעשות צדקה ומשפט. השניה פונה אל 'עמי ולאומי', והיא עוסקת בהפצת האור והתורה אל העמים כולם: 'תורה מאיתי תצא'. בפסקה השלישית חוזר הנביא אל ישראל ומדגיש את מקומם המיוחד בשלב זה - כעת תורת ה' בלבם בלבד. בהמשך הפרק מבקש הנביא לעורר את רחמי ה' וישועתו מחד 'עורי עורי לבשי עוז זרוע ה'!', ולעודד את ירושלים ולהקימה משפלותה מאידך - 'התעוררי התעוררי, קומי ירושלים!'

בפסקה [א-ג] הנביא קורא לגולי בבל להתעודד ולהביט אל אביהם ואימם הקדומים - אברהם ושרה. כיצד מהווה הבטחה זו עידוד לגולים במצבם? ראו בראשית י"ב, א-ג. מהיכן עלו אברהם ושרה, ומה היו ההבטחות שקיבלו? חישבו, מה תרומתו של דימוי החציבה - 'צור חוצבתם', 'מקבת בור נוקרתם' לרעיון זה?

לתיאור של אברהם בנבואתנו יש מקבילה מעניינת ביחזקאל ל"ג, כד. אלה שתי ההתייחסויות היחידות בנביאים לאברהם באופן פרטי, ולא כחלק מהאבות. בשתייהן מדובר על הנותרים בארץ או העולים לארץ - המצויה במצב של חרבן לאחר הגלות, ושואבים עידוד מסיפורו של אברהם המתואר כ'אחד' שהצליח והתרבה למרות בדידותו. אולם ההתייחסות של הנביא שונה לחלוטין - כאן עורך ישעיהו עצמו את השוואה, ושם שולל יחזקאל בחריפות את השוואה. מה לדעתכם עשויה להיות הסיבה לכך? שימו לב למטרת השוואה בכל מקום, ולסיבת ההצלחה של אברהם בכל נבואה.

'התעוררי התעוררי קומי ירושלים, אֲשֶׁר שְׁתִּית מִיַּד ה' אֶת-כּוֹס חֲמַתוֹ [יז-כג] כוס יין ה'חמה' (המורעל) הוא המוטיב העיקרי בנבואתנו. ירושלים מדומה בו לאישה שנפלה בשיכרותה, ועל כן קורא לה הנביא לקום ולהתעורר [יז].

א) מה מסמלת שתיית היין בנבואתנו? כיצד היא השפיעה על ירושלים ועל בניה מבחינת המצב הפיזי והמצב הנפשי?

ב) תמונה דומה של הורה המוטל בשכרותו מוכרת לנו מסיפור נח [בראשית ט', כ-כד], ששתה מיינו והשתכר באהלו. אולם שם שני בניו דואגים לכבודו במצבו העגום. כיצד ממחיש סיפור זה את מצבה הטראגי של ירושלים בנבואתנו?

ג) בחלקה השני של הנבואה [כא-כג] מנחם ה' את ציון בכפליים, כשם שלקתה בכפליים [יט]. מהי הנחמה הכפולה?

הרחבה

קול דודי דופק

בפרקים שלמדנו מדגיש הנביא את המחויבות של הקב"ה לגאולת ישראל, ומנגד את האחריות המוטלת עליהם שלא להחמיץ את השעה. אנו שומעים את קריאת הנביא להערת זרוע ה', ואת הקריאה לירושלים להתעורר ולקום מעפרה. מבעד לנבואות אנו לומדים על ויכוחים פנימיים מרים בין הנביא ויראי ה' השומעים לנבואות הגאולה, ובין המתנגדים לה. דברי התוכחה האלקיים, הספוגים צער ואכזבה, מהדהדים באוזנינו עד היום: 'מדוע באתי ואין איש, קראתי ואין עונה?'. במסתו המעמיקה קול דודי דופק, עוסק הרב סולובייצ'יק בהרחבה בחשש החמצת השעה בעת הגאולה:

החסד הניסי מטיל על האדם חובה מוחלטת לקיים את הציווי הגדול המשוער מתוך הפלא. צווי טרנסצנדנטלי מתלווה תמיד לפעולה הניסית - 'צו את בני ישראל! אוי לו לבעל הנס אם אינו מכיר בניסו ואזנו אטומה לשמוע את הד האימפרטיב [הציווי] הבוקע ועולה מתוך המאורע המטא היסטורי. חבל על הנהנה מנפלאותיו של הקב"ה שלא הוצת בו גץ האמונה ושלא חרד מצפוונו למראה ההתרחשות הנדירה. כשנס אינו מוצא את הדו הרצוי במעשים ממשיים, חזון נעלה מתנוון, ומידת הדין מתחילה לקטרג על בעל הנס כפוי התודה. היהדות הקפידה מאד על איסור חימוץ השעה. בת תודעת זמן רגישה היא. שהייה כלשהיא נחשבת על ידיה לפשע. האדם מפסיד לפעמים את עולמו בשל חטא אחד - 'ויתמהמה'... מהי תמצית שיר השירים אם לא תיאור ההתמהמהות הפרדוקסלית והטרגית של הרעיה, שכורת אהבה והלומת געגועים, כשהשעה, רפודת מורא הוד, שחקה לה, אם לא חימוץ הזדמנות הרת עולם גדולה ונשגבה שעליה חלמה ולמענה נלחמה... הדוד דפק והלך וכל שדפיקותיו גברו גם השגעון המצנן והמזהם. כל שלחישות הדוד פלחו את דממת הליל, נתאבן הלב. הרעיה לא נעתרה לקול דודה. השעה נטרפה וחזון חיים הלך ונמק. אמנם כן, הרעה התעוררה לאחר שהיה קלה מתרדמתה וקפצה בבהלה ממטתה לקבל פני דודה, אבל קפיצה זו איחרה את המועד. הדוד חדל לדפוק ונעלם במחשכי הלילה...

הדוד לא נשא פנים לרעיה האהובה, אבל חונן הוא אותנו. דודה דפק באותו לילה בפתח אהלה רק שעה קלה ונעלם, בעוד שבנוגע אלינו הוא מגלה סבלנות יתרה, הלוואי ולא נחמיץ את השעה!

[הרב י"ד סולובייצ'יק, קול דודי דופק]

"וַיְבִינּוּ בַּמִּקְרָא" < לקט ביאורי מילים לישיעהו פרקים נ'-נ"א

פרק נ' (ד) אַדְנִי יְיָ נָתַן לִי לְשׁוֹן לְמוֹדִים לְדַעַת לְעוֹת אֶת יַעֲף דְבָר: ה' העניק לי כשרון לשוני-רטורי, שבאמצעותו אוכל לעודד את לב החלשים והמיואשים. **יעיר בבקר בבקר יעיר לי אֶזְן לְשִׁמְעַת כְּלִמּוּדִים:** בכל בוקר ה' מעיר את אזני להקשיב לדבריו. יש מפרשים שהמדבר הוא נביא אחד מתלמידי [לימודי] ישיעהו הנביא, שהעביר את נבואותיו לגולי בבל.

(ז) מִי בָכֶם יֵרָא יְיָ שִׁמְעַת בְּקוֹל עֲבָדוֹ אֲשֶׁר הֵלַךְ חֲשָׁכִים וְאִין נֹגֵה לוֹ, יִבְטַח בְּשֵׁם יְיָ וְיִשְׁעוֹ בְּאַלְהֵינוּ: הנביא פונה אל יראי ה' שעברו עליהם רעות וצרות, וקורא להם לבטוח בה' ולצאת מבבל.

(יא) הֵן כָּלְכֶם קִדְחִי אֲשֶׁ מְאֲזִי זִיקוֹת לָכוּ בְּאוֹר אֲשֶׁכֶם וּבְזִיקוֹת בְּעֶרְתֶּם: בניגוד ליראי ה' בפסוק הקודם, אנשים אלה מבקשים להאיר חת חשכת צרותיהם באש שהבעירו בעצמם, בלי לשמוע לקול הנבואה. **מִיָּדִי הִיְתָה זֹאת לָכֶם לְמַעַצְבָּה תִּשְׁכָּבוּן:** סופם שיבוא עליהם עונש, וישכבו בייסורים וצער.

פרק נ"א (א) הָבִיטוּ אֶל צוֹר חֲצַבְתֶּם וְאֶל מַקְבַּת בּוֹר נִקְרַתֶּם: הנביא קורא לרודפי הצדק שבעם להתבונן בקורות אברהם ושרה, מייסדי האומה, המדומים לאבן ולבור שמהם נחצב עם ישראל, וללמוד ממעשיהם וממסעם לארץ ישראל.

(ד) וּמִשְׁפָּטֵי לְאוֹר עַמִּים אֲרִגִּיעַ: משפט הצדק האלוקי יופץ ויאיר את העמים כולם. פירוש אחר-יאיר במהירות את כל העמים.

(ט) הֲלוֹא אֶתְּ הִיא הַמְחַצְבֶּת רֶהַב מַחֲוֹלֶלֶת תַּנִּין: הנביא רומז כאן למסורת בעל פה המוכרת גם מהמדרש, על זרוע ה' שנלחמה ב'שר של ים' ובתנין הגדול שביקש למרוד בה' בבריאת העולם. פירוש אחר - רהב ותנין הם כינויים למצרים, והפסוק מתייחס למכות מצרים, בדומה לפסוק הבא העוסק בקריעת ים סוף.

(יד) מִהֵרָ צַעֲהָ לְהַפְתַּח וְלֹא יָמוּת לְשַׁחַת, וְלֹא יִחְסַר לְחֶמּוֹ: האויב המציק מתואר בלעג כיצור בשר ודם המוכרח להזדקק לנקביו ולפתחם, וכן לאכול באופן קבוע, שאם לא כן - ימות וירד לישחת.

(יז) שְׁתִּים הִנֵּה קִרְאֲתֶיךָ מִי יָנוּד לָךְ, הַשֵּׁד וְהַשָּׂדֶה וְהַרְעֵב וְהַחֲרֹב מִי אֲנַחְמֶיךָ: ירושלים נענשה קשה בעת החורבן וכל עונשיה באו לה בכפליים, ואין מי שינווד ראשו וישתתף וינחם אותה מאבלה וצערה.

(כ) בְּנִיךָ עָלְפוּ שָׁכְבוּ בְּרֵאשׁ כָּל חוּצוֹת כְּתוּא מְכַמֵּר הַמְּלֵאִים חֲמַת יְיָ גַעַרְתָּ אֱלֹהֵיךָ: בני ירושלים שכבו מעולפים ברחובותיה, כמו תאו הנופל ברשת, כיוון שגם הם שתו מיין התרעלה המסמל את העונש האלקי.

(כג) וְשִׁמְתִּיהָ בְּיַד מוֹגִיךָ אֲשֶׁר אָמְרוּ לְנַפְשָׁךְ שָׁחִי וְנַעֲבֶרְהָ, וְתִשְׁמִי כְּאֶרֶץ גּוֹר וְכַחוּץ לְעֶבְרִים: ה' יעניש את אויבי ישראל שגרמו להם צער, ורמסו וביזו אותם בחוצות.